

У вянок майму сябру

Змірыцца з сыходам блізкіх нам людзей у нябыт немагчыма, нягледзячы нават на іх і свой ужо далёка не юны век. Нам здаецца, што нашы сябры будуць жывыя заўсёды, разам з намі. Але яны адыходзяць, адыходзяць, а мы пакуль застаемся. Пакуль... І тым больш цяжка ўявіць нежывым чалавека, якога ты ведаў яшчэ зусім маладога, і такім ён – менавіта па першай сустрэчы – і застаецца ў тваёй памяці, хоць пазней былі доўгія гады, напоўненыя спатканнямі, перапіскаю, званкамі...

З Васілём Ганушчаком мы пазнаёміліся ў красавіку 1972 года. Было ў тым часе рознае - і добрае, і благое. *Добрае* – гэта наша маладосць, нашы мары, нашы сілы, наша вера, што ўсё лепшае яшчэ наперадзе. Ды і магчымасці тады былі - не параўнаць з сённяшнімі. Калі ты студэнт (нават не выпускнік!) і хоць трохі ступіў на сцяжынку навуковых даследаванняў, ты ўжо мог свае першыя спробы паказаць не толькі ў сценах роднай alma mater, а нават паехаць на Дзень навукі ва ўніверсітэт любога цікавага табе горада. Так я ўпершыню апынуўся ў Львове. І калі адчытаў свой даклад, да мяне падышоў хударлявы вусаты хлопец, які прадставіўся Васілём Ганушчаком. Яго зацікавіў наш паэт Анатоль Вярцінскі, пра якога я расказваў у сваім выступленні, і наогул львоўскі студэнт выказаў інтарэс да беларускай літаратуры. Некалькі вольных дзён, дараваных лёсам усім, хто прыехаў тады ў Львоў, мы правялі ў кампаніях студэнтаў, якія шчодро паказвалі свой горад, не закахацца ў які было проста немагчыма. Асабліва тым, хто прыехаў хай сабе і з суседняй сталіцы, але пазбаўленай, на нашу беларускую бяду, той даўніны, таго нацыянальнага духу, тых традыцый, якімі поўніцца Львоў. Шмат мы хадзілі і з Васілём. Асаблівае ўражанне пакінуў у мяне Музей народнай архітэктуры і побыту ў Шаўчэнкаўскім гаі. Падобных музеяў у Беларусі тады яшчэ не было.

Канешне ж, на развітанне мы абмяняліся адрасамі, бо не проста ўзаемная прафесійная цікавасць, а і чалавечая цяга ўзнікла тады між намі абодвума. І неўзабаве паляцелі насустрач паштоўкі, лісты, бандэролі. Ва ўсіх нашых допісах мы расказвалі пра літаратурныя падзеі, навіны. Калі перагарты тыя вялікія Васілёвыя лісты, якіх набіралася больш за паўсотню (а ўсё ім калісьці дасланае захавалася ў мяне - маю звычку зберагаць лісты сяброў як памяць, як частку майго жыцця), то, напэўна, з іх паўстаў бы грунтоўна асветлены летапіс тагачаснага літаратурнага жыцця Украіны.

Колькі кніг (а набыць іх у тыя часы было ох як няпроста!) пераслалі мы адзін аднаму.

І раптам Васіль замоўк. Ад іншых я прачуў, што ў Ганушчака вялікія непрыемнасці – яго адлічылі з універсітэта. Адлічылі за яго палітычныя пераконанні. Гэта і было якраз тое *благое* ў згаданых часах, што магло адбіцца (і, на жаль, адбівалася) на лёсе любога нацыянальна свядомага чалавека – і ва Украіне, і ў Беларусі. Яно абрынулася і на лёс Васіля. Маўчанне яго зацягнулася. Але праз пэўны час я зноў атрымаў ад яго ліст. “Хоць я і перастаў быць студэнтам, але не перастаў быць філолагам”, - пісаў Ганушчак. І зноў аднавілася наша перапіска. Тады ж ад яго я даведаўся, што не пакінула яго ў бядзе сяброўка Валя, якая не паддалася арганізаванаму ганьбаванню, а падтрымала яго і, падзяліўшы яго гаротны лёс, паехала з неласкавага Львова за ім, як “дзекабрыстка”, стала вельмі надзейнай пажыццёвай апораю, стала яго жонкаю. Філалогія для Васіля на нейкі тэрмін перайшла ў разрад не прафесіі (прафесіяй стала работа на “Хлорвініле” ў Калушы), а проста - духоўнай неабходнасці.

Я шчыра парадаваўся, калі Васіль паведаміў, што паступіў у Літаратурны інстытут імя М. Горкага ў Маскве (бо дзверы ўсіх універсітэтаў Украіны былі зачынены перад ім). Сустрэчы з маладымі літаратарамі-аднакурснікамі, у тым ліку і з Беларусі, што з’язджаліся на вучобу ў Маскву, як мне тады падалося, надалі Васілю новыя сілы. Ён пачаў больш пісаць. І ўжо дасылаў мне не толькі “хроніку літаратурнага жыцця”, але і ўласныя вершы. Некаторыя з іх я паспрабаваў перакласці па-беларуску. У прыватнасці, нешта з мілых дзіцячых вершанят было надрукавана ў нас.

Здаецца, усё патроху ў яго наладжвалася: нараджаліся дзеці, паступіў у аспірантуру. Паявілася ў нас магчымасць не толькі перапісвацца, але і з’ездзіць адзін да аднаго. Скарыстаў я камандзіроўку ў Львоў з тым, каб адскочыць у Калуш, дзе пазнаёміўся з яго вернай Валяю. Тады Васіль вадзіў мяне па сваім невялікім горадзе. Прыпыніўшыся ў цэнтры ў маленечкім скверыку, сказаў, што менавіта ў гэтым месцы яму лепш думаецца, адпачываецца душою. Павадзіў па сваіх цікавых, самабытных сябрах. Як забыць сярод іх таленавітага паэта-перакладчыка, надзвычайнага эрудыта Анатоля Онишку, які ў дадатак меў і залатыя рукі, і здольнасці мастака. Падараваны тады ім падсвечнік быў зроблены з адмысловага кавалка дрэва, над якім пашчыравала спачатку сама прырода, а потым злёгка яе дапоўніў і майстар. Гэты сапраўдны твор мастацтва і зараз у мяне дома на самым відным месцы як памяць пра Анатоля, з якім я потым таксама пэўны час

абменьваўся лістамі, і які, на жаль, таксама пакінуў ужо гэты свет. А на наступны дзень Васіль знаёміў мяне ўжо з Франківскам і са сваімі сябрамі.

Бываў Васіль у нас у Мінску двойчы. Аднаго разу яны прыехалі з Валяю ўлетку з разлікам, каб паглядзець не толькі беларускую сталіцу, але і каб адскочыць у сталіцу Вялікага княства Літоўскага Вільню, якую беларусы лічаць сваёю Меккаю і пра якую я шмат расказваў Васілю. На жаль, выправіцца з імі ў гэтае падарожжа я не змог: быў пасланы сваім начальствам на сельгасработы. Але даў ім дакладныя маршруты, як ісці па горадзе, каб ухапіць усё, чым цікавая Вільня. Уражанні яны, вядома, атрымалі, але не змаглі нідзе прытуліцца – усе гатэлі былі запоўненыя (зрэшты, як заўсёды і паўсюль у савецкія часы), і тры дні і ночы, бедалагі,начавалі проста на вакзале.

А іншым разам Васіль прыехаў зімою. І тое яго з'яўленне мы ўзбагацілі паездкаю на Брэстчыну, да Ніны Мацяш. Ганушчаку імя гэтай выдатнейшай беларускай паэткі, мужага чалавека і ў фізічным, і ў грамадзянскім сэнсе, маёй блізкай сяброўкі, прыкаванай да інваліднага крэсла, было добра вядома. Я не аднойчы дасылаў яму яе зборнікі вершаў. Не мог абмінуць Васіль яе паэму “Алекса Доўбуш” і, захапіўшыся, надаў ёй украінскае гучанне. Такого прыветнага дома, як у Ніны, дзе заўсёды можна было сустрэць творчых людзей, і ў першую чаргу паэтаў, пісьменнікаў, мне не даводзілася сустракаць. Не раз прымаў гэты дом і гасцей з любай Ніне Украіны. Васіль аказаўся адным сярод іх. Зараз, калі я пішу гэтыя словы, на маім стале ляжыць карэктурна вялікага зборніка украінскай паэзіі – усе Нініны пераклады, ад Шаўчэнкі да Кастэнкі і іншых сённяшніх паэтаў. Дарэчы, і з творчасцю легендарнай Ліны таксама пазнаёміў мяне Васіль. Яе вершы і яе “Марусю Чурай” Ніна данесла да беларускага чытача. Не дажыла Ніна да выхаду гэтага поўнага збору яе перакладаў паэзіі сапраўды братняга народа. Не дажыў і Васіль. А як бы ён парадаваўся!

Потым пачалася новая эпоха. Перабудова, развал Саюза, адраджэнне... І мы ўсе акунуліся кожны ў свае нацыянальныя клопаты. Прыглухлі і нашы сувязі з Васілём. Але ім суджана зноў было бліснуць пасля аднаго здарэння. Неяк, апынуўшыся ў Польшчы на фальклорнай канферэнцыі я пазнаёміўся з надзвычай сімпатычным чалавекам з Драгобыча музыкантам, навукоўцам, выкладчыкам Уладзімірам Грабоўскім, з якім мы адразу неяк сардэчна пасябравалі. Слова за слова, і зусім нечакана высветлілася, што мы з ім маем агульнага сябра – паэта з Калуша Васіля Ганушчака. Сапраўды – свет цесны!

Я раскажаў Уладзіміру, што калі Васіль гасцяваў у мяне ў Мінску, то на развітанне напісаў верш, прысвечаны Беларусі.

Перебуваю в постыйнім русі я
До Білорусі, до Білорусі.

Хай стоіць люта пора зімова,
Там добрыя людзі, дзвінка іх мова.

Ой, як же біло на Білорусі!
Мов стіл накрылі чыстым обрусом.

Зіма настірліва, стужа нестерпна,
А серце шчыра, а сустрэча -- тэпла!

Мінуць морозы, весна настане,
Ця сустрэча, дружы, не ё астання.

Хай сонца грэе, хай плачуть біды,
Бо мы браты ё, бо мы -- сусіды.

Бо в нас дзве хаты -- адне падвір'я,
І мы багаты нашым довір'ям.

В постыйнім русі, всім серцам рвуся я
До Білорусі, до Білорусі!

У мяне была надзея, што гэты верш Ганушчак нідзе не надрукаваў, а можа нават і зусім забыўся на яго. І мы з Уладзімірам вырашылі разыграць Васіля. Дакладней, гэта павінен быў зрабіць Валодзя адзін, па вяртанні ва Украіну. Не стане расказваць пра сваё знаёмства з яго беларускім калегаю (гэта значыць, са мною), а сарамліва прызнаецца, што пачаў пісаць вершы і зачытае Васілю... ягоны ж верш пра Беларусь, выдаўшы за свой. Ведаючы артыстычныя здольнасці Грабоўскага, магу ўявіць не проста крайняе здзіўленне, а, напэўна, містычны страх Васіля перад пачутым! Магу таксама ўявіць, з якім акцёрскім бляскам Уладзімір правёў гэтую дэталёва распрацаваную намі сцэну, пакуль, не нацешыўшыся ўволю, раскрыў сакрэт нашага траістага знаёмства...

Нават калі і паслабляліся нашыя кантакты, Ганушчак заўсёды жыў у маёй памяці. Хочацца думаць, што і ён у думках згадваў мяне. Заўсёды, пакуль жывеш, здаецца, што ўсё яшчэ наперадзе: і лісты, і сустрэчы, і застоллі... Столькі разоў сустракаючыся, мы ніколі не сфатаграфаваліся разам. Але я маю пару здымаў, яшчэ раней дасланых Грабоўскім: на адным – сам Уладзімір, побач – зеленавокі Васіль Ганушчак, Анатоль Онишко і яшчэ пару хлопцаў п'юць на тэрасе піва, а на другім здымку – амаль тая ж

кампанія каля вогнішча адзначае 61-годдзе Онишка. Усё адыходзіць у мінулае, нічога ўжо не паўторыцца, нічога не вернецца...

Што ж, пухам Табе зямля, Царства Нябеснае мой украінскі сябар. Напэўна ж, Ты застанешся не толькі ў маёй памяці, але і многіх, многіх людзей.

Уладзімір Васілевіч

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ